

**INKLYUZIV TA'LIM TUSHUNCHASI, TAMOYILLARI VA RIVOJLANISH
BOSQICHLARI**

Ulashova Navro'za Xudoynazar qizi

Termiz davlat pedagogika instituti

Ta'lim-tarbiya nazariyasi va metodikasi

(Boshlang'ich ta'lim) yo'nalishi 1-kurs magistri

Annotatsiya: Mazkur maqolada inklyuziv ta'lim tushunchasi zamonaviy pedagogik yondashuvlar nuqtayi nazaridan ilmiy tahlil qilinadi. Tadqiqotda inklyuziv ta'limning nazariy mohiyati, uning asosiy tamoyillari hamda tarixiy shakllanish va rivojlanish bosqichlari tizimli tarzda yoritiladi. Inklyuziv ta'limning inson huquqlari, ijtimoiy adolat va ta'lim sifatini ta'minlashdagi ahamiyati asoslab beriladi. Shuningdek, ta'lim tizimida inklyuziv yondashuvni joriy etishning metodologik jihatlari ochib beriladi. Maqolada keltirilgan ilmiy xulosalar inklyuziv ta'limni rivojlantirishga qaratilgan ilmiy-amaliy tadqiqotlar uchun nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, teng imkoniyatlar, pedagogik tamoyillar, ijtimoiy integratsiya, ta'lim tizimi.

**КОНЦЕПЦИЯ, ПРИНЦИПЫ И ЭТАПЫ РАЗВИТИЯ ИНКЛЮЗИВНОГО
ОБРАЗОВАНИЯ**

Улашова Навроза Худойназар кизи Термезский

государственный педагогический институт Теория и методика

образования (Начальное образование) 1-й курс магистратуры

Аннотация: В статье проводится научный анализ понятия инклюзивного образования с позиций современных педагогических подходов. Рассматриваются теоретические основы инклюзивного образования, его ключевые принципы, а также этапы формирования и развития. Обоснована роль инклюзивного образования в обеспечении прав человека, социальной справедливости и качества образования. Особое внимание уделяется методологическим аспектам внедрения инклюзивного подхода в образовательную систему. Представленные выводы могут служить теоретической основой для дальнейших научных и практических исследований в области инклюзивного образования.

Ключевые слова: инклюзивное образование, равные возможности, педагогические принципы, социальная интеграция, система образования.

CONCEPT, PRINCIPLES AND STAGES OF DEVELOPMENT OF INCLUSIVE EDUCATION

Ulashova Navroza Khudoynazar qizi Termez State Pedagogical Institute Theory and Methodology of Education (Primary Education) 1st year Master's degree

Abstract: This article presents a scientific analysis of the concept of inclusive education from the perspective of contemporary pedagogical approaches. The study explores the theoretical foundations of inclusive education, its key principles, and the main stages of its development. The role of inclusive education in promoting human rights, social justice, and educational quality is substantiated. Particular attention is given to the methodological aspects of implementing inclusive practices within the education system. The findings of the study provide a theoretical basis for further academic research and practical development in the field of inclusive education.

Keywords: inclusive education, equal opportunities, pedagogical principles, social integration, education system.

Zamonaviy jamiyatda ta'lim tizimi nafaqat bilim berish, balki ijtimoiy tenglikni ta'minlash va har bir shaxsning imkoniyatlarini ro'yobga chiqarish vositasi sifatida ham qaralmoqda. Shu jihatdan inklyuziv ta'lim g'oyasi global pedagogik tendensiyalarning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Jamiyatda mavjud bo'lgan jismoniy, intellektual, ijtimoiy va madaniy farqlarni hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etish zarurati inklyuziv yondashuvning dolzarbligini belgilaydi.

Inklyuziv ta'lim an'anaviy segregatsion va integratsion ta'lim modellaridan farqli ravishda, ta'lim muhitini barcha o'quvchilar ehtiyojlariga moslashtirishni nazarda tutadi. Bu yondashuv ta'lim tizimida insonparvarlik, tenglik va adolat tamoyillarining mustahkamlanishiga xizmat qiladi. Inklyuziv ta'lim g'oyasi o'z mohiyatiga ko'ra insonparvarlik falsafasiga tayanadi.

Ushbu yondashuv shaxsni jamiyatning passiv obyektini emas, balki faol subyektini sifatida qaraydi. Falsafiy jihatdan inklyuziv ta'lim har bir insonning qadr-qimmatini mutlaq ekanligini e'tirof etib, uning jismoniy yoki intellektual imkoniyatlaridan qat'i nazar, jamiyat hayotida to'laqonli ishtirok etish huquqini ta'minlashni nazarda tutadi. Ijtimoiy nuqtayi nazardan inklyuziv ta'lim ijtimoiy tabaqalanish va chetlanishning oldini oluvchi mexanizm sifatida namoyon bo'ladi. Ta'lim muassasalarida inklyuziv

muhitning shakllanishi jamiyatda bag'rikenglik, empatiya va ijtimoiy birdamlikning mustahkamlanishiga xizmat qiladi. Shu sababli inklyuziv ta'lim nafaqat pedagogik, balki muhim ijtimoiy institut sifatida ham baholanadi. Inklyuziv ta'lim tushunchasining nazariy mohiyati

Inklyuziv ta'lim murakkab ijtimoiy-pedagogik hodisa bo'lib, u ta'lim tizimining barcha subyektlari uchun teng ishtirok imkoniyatlarini yaratishga qaratilgan. Ushbu tushuncha o'quvchini ta'lim tizimiga moslashtirishni emas, balki ta'lim tizimini o'quvchilarning xilma-xil ehtiyojlariga mos ravishda qayta tashkil etishni anglatadi. Ilmiy nuqtayi nazardan inklyuziv ta'lim shaxsga yo'naltirilgan yondashuv, differensial ta'lim va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini o'zida mujassamlashtiradi. Natijada ta'lim muassasasi barcha bolalar uchun ochiq, xavfsiz va rivojlantiruvchi muhitga aylanadi. Inklyuziv ta'limning asosiy tamoyillari

Inklyuziv ta'lim samaradorligi bir qator fundamental tamoyillarga asoslanadi. Tenglik va adolat tamoyili har bir shaxsning ta'lim olish huquqi teng ekanligini e'tirof etadi va individual ehtiyojlarni hisobga olgan holda sharoit yaratishni talab qiladi.

Individuallashtirish tamoyili o'quvchilarning psixologik va intellektual xususiyatlarini inobatga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etishni nazarda tutadi. Ijtimoiy integratsiya tamoyili o'quvchilar o'rtasida hamkorlik, o'zaro hurmat va bag'rikenglik muhitini shakllantirishga xizmat qiladi. Kamsitmaslik tamoyili ta'lim jarayonida har qanday diskriminatsiyani inkor etib, inson qadr-qimmatini ustuvor deb biladi.

Ko'p tarmoqli hamkorlik tamoyili inklyuziv ta'limda pedagoglar, mutaxassislar, ota-onalar va jamiyatning uzviy hamkorligini talab etadi.

Inklyuziv ta'limning rivojlanish bosqichlari:

Inklyuziv ta'lim tarixiy jihatdan bir necha bosqichlardan o'tgan.

Birinci bosqichda maxsus ehtiyojli bolalar alohida ta'lim muassasalarida o'qitilgan bo'lib, bu segregatsion yondashuv ijtimoiy chetlanishga olib kelgan.

Ikkinchi bosqich integratsion yondashuv bilan tavsiflanadi. Bu davrda ayrim o'quvchilar umumiy ta'lim muassasalariga jalb etilgan, biroq ta'lim tizimi to'liq moslashtirilmagan.

Uchinchi bosqichda inklyuziv paradigma shakllanib, ta'lim tizimi barcha o'quvchilar ehtiyojlariga moslashgan yagona muhit sifatida rivojlandi.

Zamonaviy bosqichda inklyuziv ta'lim barqaror rivojlanish konsepsiyasi bilan uyg'unlashib, ta'lim sifati va ijtimoiy farovonlikni ta'minlashga xizmat qilmoqda.

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash joizki, inklyuziv ta'lim zamonaviy ta'lim tizimining muhim tarkibiy qismi bo'lib, u ta'limda tenglik va adolatni ta'minlashga xizmat qiladi.

Xalqaro tajriba inklyuziv ta'limning samarali joriy etilishi davlat siyosati va normativ-huquqiy asoslarning mustahkamligi bilan chambarchas bog'liq ekanligini ko'rsatadi.

Rivojlangan mamlakatlarda inklyuziv ta'lim umumiy ta'lim tizimining ajralmas qismi sifatida qaraladi va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanadi. UNESCO, BMT va boshqa xalqaro tashkilotlar tomonidan ishlab chiqilgan konseptual hujjatlar inklyuziv ta'limni barqaror rivojlanishning muhim sharti sifatida e'tirof etadi. Ushbu hujjatlarda inklyuziv ta'limning faqat maxsus ehtiyojli bolalarga emas, balki barcha o'quvchilarga qaratilganligi alohida ta'kidlanadi. Bu yondashuv inklyuziv ta'limni global miqyosda rivojlantirish uchun metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

Inklyuziv yondashuvni samarali amalga oshirish ta'lim siyosati, metodik ta'minot va ijtimoiy ongda kompleks o'zgarishlarni talab etadi. Maqolada bayon etilgan ilmiy xulosalar inklyuziv ta'limni rivojlantirishga qaratilgan keyingi tadqiqotlar uchun muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ainscow M. Developing Inclusive Education Systems. – London: Routledge, 2020.
2. Booth T., Ainscow M. Index for Inclusion. – Bristol: CSIE, 2019.
3. Florian L. Inclusive Pedagogy. – Cambridge: Cambridge University Press, 2018.
4. UNESCO. Inclusive Education: Policy Guidelines. – Paris, 2021.
5. United Nations. Convention on the Rights of Persons with Disabilities. – New York, 2006.
6. Турсунова, С. (2022). Методика обучения русскому языку младших школьников. Общество и инновации, 3(8/S), 179-186.
7. Tursunova, S. I. (2025). THE IMPORTANCE OF EDUCATING PRIMARY STUDENTS ON THE BASIS OF NATIONAL VALUES. Analysis of world scientific views, 3(6), 91-97.
8. Tursunova, S. I., & Raxmatullayeva, F. A. (2025). MATN TURLARI, ULARNING O 'ZIGA XOS JIHLARI. Multidisciplinary Journal of Science and Technology, 5(3), 602-607.
9. Tursunova, SI (2025 yil, aprel). ELEKTRON RESURSLARDAN FOYDALANISH ASOSIDA BOSHLANG 'ICH TA'LIMNING DIDAKTIK TA'MINOTINI TAKOMILLASHTIRISH. FANLARARA FANI HALQARO KONFERENTSIYADA (2-jild, 4-son, 60-64-betlar).
10. Tursunova, SI (2025). BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI MILLIY QADRIYATLAR ASOSIDA TA'LIMLASHNING AHAMIYATI. Jahon ilmiy qarashlari tahlili , 3 (6), 91-97.

11. Tursunova, SI, Xolnazarova, FE, & Kabulova, KC (2025). BOSHLANG'ICH SINFI O'QUVCHILARINING O'QUVCHILAR FIKRLASHIGA OG'ZAKI ARIFMETIKA MASLAHATLARINING TA'SIRINI TAHLIL QILISH. Zamonaviy ilmiy tadqiqotlar , 3 (9), 178-183.
12. Tursunova, S. (2024). Innovatsion yondashuv asosida boshlang 'ich sinf o 'quvchilarining og 'zaki nutqini rivojlantirishning asosiy mazmuni. Multidisciplinary Journal of Science and Technology, 4(10), 176-185.
13. Абзаиров, Т. Ю. НАЧАЛЬНЫЙ ЭТАП ОБУЧЕНИЯ РУССКОМУ ЯЗЫКУ НА ФАКУЛЬТЕТАХ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ УЗБЕКИСТАНА. EDAGOGIK ANORAT, 50.
14. Абзаиров, Т. Ю., & Каршиев, А. М. (2025). Корректирование артикуляционных органов через гласные и согласные при обучении русскому языку студентов факультетов физической культуры высших учебных заведений Узбекистана. ACUMEN: International journal of multidisciplinary research, 2(6), 147-158.
15. Tursunova, S., & Ashuroy, D. Specific Characteristics Of Oral Speech Development Of Young Students. World Bulletin of Management and Law, 27, 46-48.